

Τα εργατικά ατυχήματα έχουν την ίδια ηλικία με τον άνθρωπο, ο οποίος πάντοτε ήταν εκτεθειμένος σε κινδύνους κατά τον αγώνα του για επιβίωση και πρόοδο. Στη σύγχρονη εποχή, όμως, η εξέλιξη του πολιτισμού και η αναβάθμιση της αξίας της ανθρώπινης ζωής και υγείας, καθιστούν κάθε εργατικό ατύχημα μη αποδεκτό ως κόστος για τον βιοπορισμό και την πρόοδο.

Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO, 2022), σε όλο τον κόσμο συμβαίνουν περίπου 270 εκατομμύρια εργατικά ατυχήματα με 360 χιλιάδες νεκρούς, ετησίως. Στην Ευρώπη (Eurostat, 2022) συμβαίνουν κάθε χρόνο περισσότερα από 3 εκατομμύρια εργατικά ατυχήματα με απουσία άνω των 4 ημερών από την εργασία, εκ των οποίων τα 3.400 θανατηφόρα. Στη χώρα μας, το 2019 καταγράφηκαν 5.127 εργατικά ατυχήματα εκ των οποίων τα 35 μοιραία.

Σε όλες τις χώρες (αν και σε διαφορετικό βαθμό) παρατηρείται το φαινόμενο της μειωμένης δήλωσης ατυχημάτων, το οποίο δεν επιτρέπει άμεσες συγκρίσεις. Τονίζεται ότι η κοινωνική επιβάρυνση των εργατικών ατυχημάτων είναι πολύ σημαντικότερη όταν μετράται σε Σταθμισμένα ως προς την Αναπηρία Έτη Ζωής (DALY), καθώς τα θύματά τους είναι συνήθως άτομα νεότερης (παραγωγικής) ηλικίας.

Στην ελληνική νομοθεσία δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός του εργατικού ατυχήματος. Διατυπώνονται, όμως, πολλές συγκλίνουσες περιγραφές σε επίσημα έγγραφα.

Γενικά μπορεί να θεωρηθεί ότι ένα ατύχημα είναι εργατικό όταν συνυπάρχουν οι εξής συνθήκες:

- Η ύπαρξη βλάβης στην υγεία ή τη σωματική ή ψυχική ακεραιότητα: ένα ατύχημα με υλικές μόνο συνέπειες ή ένα παρ' ολίγον ατύχημα δεν θεωρούνται εργατικά ατυχήματα.
- Η αμεσότητα των συνεπειών, η οποία καθιστά το συμβάν ταυτοποιήσιμο: αν οι συνέπειες δεν είναι άμεσες, τότε πρόκειται για επαγγελματική ασθένεια.
- Το θύμα είναι εργαζόμενος με οποιαδήποτε σχέση εργασίας (ακόμη και ανεπίσημη), εκπαιδευόμενος ή μαθητευόμενος ή αυτοαπασχολούμενος.

Σημειώνεται ότι παρόλο που το εργατικό ατύχημα συχνά ταυτίζεται με την προσβολή της σωματικής ακεραιότητας, μπορεί να περιλαμβάνει και περιπτώσεις βλάβης στη σωματική ή ψυχική υγεία, οι οποίες μπορούν να αποδοθούν σε ένα συγκεκριμένο συμβάν σχετιζόμενο με την εργασία. Υπάρχουν περιπτώσεις επαγγελματικής έκθεσης στον ίδιο παράγοντα (π.χ. χημικές ουσίες, θόρυβος κ.λπ.) που μπορούν να οδηγήσουν σε εργατικό ατύχημα (στιγμι-

αία πολύ μεγάλη έκθεση) ή επαγγελματική ασθένεια (μικρότερη αλλά μακροχρόνια έκθεση).

Εργατικό είναι, όχι μόνο το ατύχημα που συμβαίνει κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του εργαζομένου, αλλά και αυτό που συμβαίνει «επ' ευκαιρία» της εργασίας, δηλαδή οφείλεται σε οποιονδήποτε παράγοντα εκτίθεται ο εργαζόμενος λόγω της εργασίας του ή της παραμονής του στον χώρο όπου αυτή εκτελείται. Επίσης, ένα ατύχημα μπορεί να είναι εργατικό ακόμη και αν συμβαίνει εκτός του χώρου ευθύνης και ελέγχου του εργοδότη (π.χ. τροχαία ατυχήματα κατά τη μετάβαση στην εργασία ή την επιστροφή από αυτήν με ατομικό μέσο).

Παρότι στην Ελλάδα δεν υφίσταται ξεχωριστός φορέας ασφάλισης επαγγελματικού κινδύνου, ένα εργατικό ατύχημα καταγράφεται και αντιμετωπίζεται με διαφορετικό τρόπο από ότι ένα μη εργατικό ατύχημα από το σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης. Για τον λόγο αυτόν, υφίσταται ειδική εργοδοτική εισφορά επαγγελματικού κινδύνου της τάξης του 1% της μισθοδοσίας προς το σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης, η οποία, όμως, δεν αφορά στο σύνολο των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Επίσης, δεν παρέχει απαλλαγή αστικής ευθύνης προς τον εργοδότη μέσω της εισφοράς και ενώ υπάρχει πρόνοια μείωσής της σε περίπτωση μικρότερου αριθμού εργατικών ατυχημάτων (experience rating) αυτή δεν εφαρμόζεται στην πράξη.

Οι άνθρωποι εκτίθενται σε κινδύνους για την υγεία και τη σωματική και ψυχική τους ακεραιότητα σε όλες τους τις δραστηριότητες. Στην περίπτωση του επαγγελματικού κινδύνου, όμως, συχνά υπάρχουν ιδιαιτερότητες, οι οποίες σχετίζονται κυρίως με τρία από τα χαρακτηριστικά της «υπογραφής του κινδύνου» (signature of risk - Fischhoff B. et al. 1978):

- Εθελοντικότητα (voluntariness): Σε αντίθεση με τους περισσότερους ατομικούς κινδύνους, η έκθεση στον επαγγελματικό κίνδυνο δεν γίνεται με μία διαδικασία ατομικής επιλογής του εκτιθέμενου, αλλά ως συνέπεια ενός πλαισίου καθηκόντων που ορίζονται από τον εργοδότη.
- Ελεξιμότητα (controllability): Στον επαγγελματικό κίνδυνο ο εκτιθέμενος δεν έχει έλεγχο επί των παραμέτρων έκθεσής του (το εργασιακό περιβάλλον), τον οποίο διατηρεί ο εργοδότης.
- Ισότητα (equality): Σε αντίθεση με τους ατομικούς κινδύνους, το όποιο οικονομικό όφελος από την έκθεση στον κίνδυνο δεν αφορά στον εργαζόμενο, αλλά στον εργοδότη.

Για τους παραπάνω λόγους, η ευθύνη για την μείωση ή/

και την εξάλειψη του ενδεχόμενου εργατικού ατυχήματος συνήθως βαρύνει τον εργοδότη. Παρόλο που ο βαθμός ευθύνης κρίνεται κατά περίπτωση, μπορεί γενικά να υποτεθεί ότι σχετίζεται με τον βαθμό στον οποίο συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, άρα και μπορεί να μην ισχύει σε κάποιες περιπτώσεις (π.χ. σε περίπτωση τροχαίου ατυχήματος με ίδιο μέσο του εργαζόμενου κατά τη μετάβαση προς την εργασία ή την επιστροφή από αυτήν). Αντίστροφα, μπορεί κατά περίπτωση να αποδοθεί ευθύνη στον εργοδότη - έχοντα τον έλεγχο των παραπάνω, ακόμη και για ατυχήματα των οποίων τα θύματα δεν είναι (άμεσα) εργαζόμενοι του (π.χ. εργολάβοι, συνεργάτες κ.λπ.).

Κάθε εργατικό ατύχημα θα πρέπει να δηλώνεται άμεσα στους αρμόδιους ασφαλιστικούς και ελεγκτικούς φορείς. Υπεύθυνος για την δήλωσή του είναι ο εργοδότης.

Μετά την αναγγελία του εργατικού ατυχήματος ακολουθεί η ανάλυσή του για τη διερεύνηση των αιτιών και την απόδοση ευθυνών. Η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου να διερευνηθούν τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν ώστε να μην επαναληφθεί το ατύχημα.

Τα ατυχήματα καταγράφονται από την Κοινωνική Ασφάλιση (ΕΦΚΑ) και την Επιθεώρηση Εργασίας με βάση την σχετική κωδικοποίηση ESAW (European Statistics for Accidents at Work) της Eurostat, προκειμένου τα στατιστικά στοιχεία να είναι ενοποιημένα και συγκρίσιμα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι σημαντικότεροι δείκτες για την παρακολούθηση των εργατικών ατυχημάτων είναι ο δείκτης συχνότητας (πλήθος ατυχημάτων ανά πλήθος εργατωρών), ο δείκτης επίπτωσης (πλήθος ατυχημάτων ανά πλήθος εργαζομένων) και ο δείκτης σοβαρότητας ατυχημάτων (πλήθος χαμένων ημερών ανά συνολικό χρόνο εργασίας). Κατά περίπτωση χρησιμοποιούνται και άλλοι δείκτες που έχουν να κάνουν με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ενός κλάδου. Επίσης, πέραν των απολογιστικών αυτών δεικτών, συχνά χρησιμοποιούνται και προγνωστικοί δείκτες, οι οποίοι αποτυπώνουν τις προσπάθειες πρόληψης (π.χ. ώρες εκπαίδευσης ανά εργαζόμενο κ.λπ.)

Γενικά, η πορεία των εργατικών ατυχημάτων επηρεάζεται από:

- Το επίπεδο των συνθηκών (διαδικασιών, μέσων και εποπτείας) ασφαλείας. Γενικά, η διαχρονική βελτίωση των συνθηκών αυτών οδηγεί σε μία μεσοπρόθεσμη μείωση των δεικτών των εργατικών ατυχημάτων.
- Τα χαρακτηριστικά της οικονομίας και ιδιαίτερα την έκταση των οικονομικών δραστηριοτήτων σημαντικής έκθεσης σε επαγγελματικό κίνδυνο (κυρίως α΄-βάθμιος και β΄-βάθμιος τομέας), οι οποίες παρουσιάζουν και υψηλότερους δείκτες ατυχημάτων.
- Τον οικονομικό κύκλο. Γενικά, σε περιόδους μεγέθυνσης της οικονομίας παρατηρείται αύξηση των δεικτών εργατικών ατυχημάτων, ενώ σε περιόδους ύφεσης,

παρατηρείται μείωσή τους.

- Τον βαθμό μειωμένης δήλωσης των ατυχημάτων (under-reporting). Το φαινόμενο αυτό, το οποίο είναι υπαρκτό -αν και μειούμενο σε διαφορετικό βαθμό και σε διαφορετικές χώρες και κλάδους- αποτελεί μία στρέβλωση στην εικόνα των δεικτών.

Οι κυριότερες πηγές καταγραφής και στατιστικών για τα εργατικά ατυχήματα στη χώρα είναι:

- Το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.)
- Ο Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ)
- Η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)
- Το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας
- Το Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας
- Το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών.

Πέραν της πολύ σημαντικής κοινωνικής επίπτωσής τους, τα εργατικά ατυχήματα έχουν κι ένα σημαντικό οικονομικό κόστος. Το κόστος αυτό μπορεί να είναι άμεσο (απώλεια εργατοημερών και εισοδήματος, δαπάνες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, αποζημιώσεις, βλάβες κ.λπ.) ή έμμεσο (μείωση παραγωγικότητας, κακή εικόνα επιχείρησης κ.λπ.) και μπορεί να βαρύνει τον παθόντα, την επιχείρηση ή την Πολιτεία.

Η εξωτερικότητα του κόστους των εργατικών ατυχημάτων (όπως και των επαγγελματικών ασθενειών), δηλαδή ο βαθμός στον οποίο οι δαπάνες ευθύνης ενός μέρους επιβαρύνουν τα άλλα μέρη, είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και ο βασικός λόγος για τον οποίο θεωρείται ότι οι δυνάμεις της αγοράς δεν μπορούν να επιτύχουν ένα αποδεκτό επίπεδο πρόληψης των ατυχημάτων (OECD, 1989) και απαιτείται κρατική παρέμβαση. Η παρέμβαση αυτή διαχρονικά γίνεται μέσω νομοθεσίας και ασφάλισης του επαγγελματικού κινδύνου.

Η πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων έχει παγκοσμίως αναγνωριστεί ως ένας χώρος όπου η εμπλοκή και συνεργασία όλων των μερών (εργαζόμενοι, επιχειρήσεις και Πολιτεία) στη βάση θεσμών είναι απαραίτητη.

Δρ. Α. Ταργουτζίδης
Μηχανολόγος Μηχανικός MBA, PhD ♦ 2022

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Eurostat, 2022. Number of non-fatal and fatal accidents at work, 2019 (persons). [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_non-fatal_and_fatal_accidents_at_work,_2019_\(persons\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Number_of_non-fatal_and_fatal_accidents_at_work,_2019_(persons).png)

Fischhoff B. et al. 1978. How Safe is Safe Enough ? A Psychometric Study of Attitudes Towards technological Risks and Benefits. Policy Sciences. 9, pp. 127 – 152.

ILO 2022. Safety and Health at Work. <https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/lang-en/index.htm>

OECD - Organisation for Economic and Co-operation and Development, 1989, Occupational Accidents in OECD Countries, <http://www.oecd.org/dataoecd/63/54/3888265.pdf>.